

Дисципліна: Основи охорони праці та безпека життєдіяльності

Тема 6. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у надзвичайних ситуаціях.

Вид заняття: лекція

Мета:

Набуття студентом компетенцій, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій й природних небезпек, які можуть спричинити надзвичайні ситуації та привести до несприятливих наслідків на об'єктах господарювання, а також формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку і усвідомлення необхідності обов'язкового виконання в повному обсязі всіх заходів гарантування безпеки праці на робочих місцях

Міжпредметні (міждисциплінарні) зв'язки:

Дисципліни, що забезпечують: фізика, біологія, основи охорони праці, захист Вітчизни.

Дисципліни, які забезпечуються: торговельне устаткування, товарознавство продовольчих товарів, товарознавство непродовольчих товарів, організація та технологія торговельних процесів, виробництво харчової продукції, організація харчування туристів в готелях та інші.

Забезпечення заняття: конспект лекції

Проведення заняття

I Організаційний момент:

- перевірка готовності групи та аудиторії до заняття, забезпечення санітарного стану аудиторії

II Вступна частина

- Мотивація заняття, визначення та значення заняття в темі та курсі в цілому
- Актуалізація знань, постановка навчальної проблеми
- Роз'яснення технології проведення заняття

План

1. Соціально-політичні конфлікти.
2. Види тероризму.
3. Психологічна надійність людини.

III Основна частина

1. Соціально-політичні конфлікти.

Нині людство досягло такого рівня науково-технічного розвитку, що може вирішувати глобальні проблеми між державами, між людиною і природою, не допускаючи щоб вони переростали у конфліктні ситуації і становили загрозу для існування цивілізації.

В наш час, для вирішення ключових проблем безпеки життєдіяльності сучасного міжнародного життя необхідно мати нове політичне мислення. Політика нині не може бути сумісною з силою, вона повинна стати сферою вирішення глобальних питань шляхом колективної комунікації. Якби суперечності не розділяли Схід і Захід, Північ та Південь держави і народи Світу, на перший план повинні поставити єдине питання вирішення загалом - людських інтересів. Розбіжності та конфлікти сучасного світу необхідно вирішувати не воєнною силою, а тільки політичним шляхом.

Соціально – політичні конфлікти - це гостра форма вирішення будь-якого протиріччя між державами, або в самій державі шляхом застосування сучасних засобів ураження.

Вирішення будь-якого протиріччя глобального, регіонального, міжнаціонального, релігійного характеру з позиції сили **супроводжується насильством**. Будь-яке насильство, з точки зору безпеки життєдіяльності, може поєднувати небезпечні та шкідливі чинники, що властиві майже всім стихійним явищам або надзвичайним ситуаціям техногенного походження.

Суспільно – політичні конфлікти проявляються в **різноманітних формах**.

Натовп – це контактна зовнішньо неорганізована спільнота людей, що відрізняється між собою високим ступенем конформізму її індивідів, що діють дуже емоційно і навіть агресивно.

Натовп формується на великій площі, де люди перебувають в досить щільно безпосередній близькості один від одного. Така близькість людей дає змогу підтримувати між собою зоровий та слуховий контакт, постійно отримувати інформацію, або самому висловлюватись стосовно події, що зібрала натовп.

За характером поведінки людини можна виділити декілька **різновидів натовпу**: випадковий, експресивний, конвенційний та діючий.

Випадковий натовп – це група людей, чию увагу привернула якась подія на вулиці, наприклад, ДТП (дорожньо – транспортна пригода).

Експресивний натовп – це група людей згуртованих прагненням висловити свої почуття радості, горя, протесту або солідарності (мітинг, весілля, похорон і ін.)

Конвенційний натовп (від лат. Conventio – договір, угода) – це група людей, що зібралася для масових розваг (концертний зал, стадіон і ін.)

Діючий натовп поділяється на:

- агресивний,
- панічний,
- корисливий
- повстанський.

Приклад

агресивного натовпу самосуд розгніваних людей, що спіймали злочинця на місці скоєння злочину;

панічного – масова втеча людей від несподіваної загрози, стихійного лиха або катастрофи *корисливий* натовп завжди спрямований на заволодіння будь-якими цінностями чи благами (пограбування магазину при конфліктних ситуаціях або інша сутичка).

повстанським називають натовп, діяння якого зумовлені обуренням людей проти влади, сваволі, утисків. Такий натовп здатний виступити проти організованих збройних сил.

Формування натовпу відбувається *в декілька етапів*. Обов'язковою умовою є отримання інформації про певні події чи явища. Отримана інформація збуджує людей, викликає певні емоції і є *першим етапом* формування натовпу.

Другим етапом формування натовпу є кругове ходіння людей, внаслідок чого почуття ще більш загострюються і виникає стан готовності до нового реагування на отриману інформацію.

Процес кругового ходіння людей є підготовкою до *третього етапу* формування діючого натовпу.

Формування діючого натовпу починається після появи особи, що привернула загальну увагу людей. Якщо початково-загальним об'єктом інтересу була подія, що зібрала людей, то на цьому етапі об'єктом уваги стає створений образ (оратор, промовець, лідер).

На думку З.Фрейда натовп, як історичний феномен, завжди формувався з появою ватажка. Ватажок має над натовпом необмежену владу, секрет якої полягає в тому, що оточуючі безмежно йому довіряють, бачать в ньому такі риси, якими хотіли б володіти самі (стійкість, мужність, волю).

Якщо людина потрапила в умови натовпу випадково, необхідно запобігти можливі трагічні наслідки, пам'ятаючи такі *правила поведінки*:

- не привертати до себе уваги, не висловлювати свою думку стосовно того, що відбувається, не фотографувати, триматися подалі від центру та інших місць де можна отримати травму;
- триматися подалі від агресивно настроєного натовпу, трибун, сміттєвих контейнерів, де можуть бути вибухові пристрої;
- при безпорядках та паніці намагатися втриматися на ногах, щоб не впасти, застібнути одяг на всі гудзики, скинути галстук, шарф, щоб уникнути удушення. Людині, що впала на землю належить згорнутися клубочком на боці, захистивши голову руками;
- якщо натовп побіг і потягнув людину, треба йти в тому ж напрямку, глибоко вдихнути, зігнути руки в ліктях і спрямувати їх в сторони, щоб захистити грудну клітку від стискування, а при появі будь-якої можливості відійти в сторону;
- якщо затримає поліція не тікати, не опиратися, не доводити випадкову присутність, а всім своїм виглядом виражати байдужість та нейтралітет до даної події.

2. Види тероризму.

Терор (лат. „error”- страх, жах) – означає «лякати», «залякувати». Саме ця обставина і визначає терор як *особливу форму політичного насильства, що характеризується жорстокістю, цілеспрямованістю та удаваною ефективністю*.

Ці особливості визначили широке використання терору протягом людської історії як засобу політичної боротьби в інтересах держави, організацій і окремих груп суспільства. Терор був розповсюдженим інструментом боротьби революції і контрреволюції в період глибоких соціальних потрясінь суспільства.

Центральним елементом терору є захоплення заручників, викрадення політичних діячів, їхнє вбивство, вимагання грошей, спеціальних матеріалів, транспортних засобів, зброї, звільнення ув'язнених, поширення загального провокування репресій з боку держави. Терор у

відношенні національної, етнічної, расової або релігійної групи, здійснюваний з метою її повного чи часткового знищення, розглядається світовим співтовариством як акт геноциду.

Часто терористами стають ті хто не згоден з державним устроєм і тоді вони ставлять під загрозу життя багатьох людей – заручників. Розрізняють акт тероризму – злочин проти суспільної безпеки та суспільного порядку і терористичний акт, як посягання на життя.

В останній час окремо розглядають **інформаційний тероризм**, як форму фізичного та психічного насилля в інформаційному середовищі.

Психічне насилля – нав'язування ідей, поглядів, думок, які руйнують моральні основи особи, суспільних груп, всього суспільства. **Основа інформаційного тероризму** – інформаційний вплив, який складається з інформаційної боротьби, війни, інформаційної атаки, агресії. Результат дії – маніпулювання свідомістю людини, або навіть великої групи людей. При проведенні інформаційного тероризму використовують інформаційну зброю, яка є сукупністю радіотехнічних, телевізійних, комп'ютерних об'єктів та різних апаратно – програмних засобів.

Політичний радикалізм та диверсійно-терористичні методи ведення війни створили передумови виникнення сучасного тероризму. Від цього моменту будь-яка політична сила за сприятливої ситуації і великого бажання могла протистояти насильству з боку таких репресивних державних структур, як армія і поліція.

Тероризм з'являється, коли суспільство переживає глибоку кризу, у першу чергу - кризу ідеології і державно – правової системи. У такому суспільстві з'являються різноманітні опозиційні групи – політичні, соціальні, національні, релігійні – для яких стає сумнівною законність існуючої влади і всієї її системи керування. Якщо такі групи приходять до висновку, що не можуть домогтися своїх цілей законним шляхом, вони можуть спробувати досягти бажаного через насильство, тобто тероризм. При цьому моральним виправданням вбивств опозиція буде, зрозуміло, вважати важливість і чистоту своїх цілей.

Участь в терорі потребує для терориста внутрішнього самовиправдовування, хоча б спочатку. Завдання – утягнути велику масу людей, для яких або цілі терору настільки високі, що виправдовують будь-які засоби, або настільки нерозбірливі в засобах, що готові реалізувати будь-яку мерзотність.

Через «підняті мотиви» звичайно втягують молодь, що у силу розумової і моральної нестиглості, легко «клює» на радикальні національні, соціальні або релігійні ідеї. Утягують її частіше усього через тоталітарні (тобто цілком переважну волю людей і підпорядковуючи їх тільки волі «вчителя»), релігійні або ідеологічні секти типу «Аум Сінрікьо» або «Червоних бригад».

Тривале перебування членів терористичних груп у конспіративній обстановці при інтенсивному терористичному тренуванні, що включає і спеціальні (головні до зомбування) технології психологічного опрацювання, призводить до появи специфічного середовища, що за аналогією з карним середовищем, можна назвати тероросферою з особливим типом свідомості людей, що складають це середовище. Це по-перше, примітивне, чорно-біле, але релігійно-фанатичне світосприйняття, яке практично ніколи не має кінцевої цілі. По-друге – відчуття своєї переваги над «простими смертними», що відміння або зменшує перебірливість у засобах терору. По-третє – мала чутливість у відношенні своїх і чужих страждань, при високій готовності вбивати і вмирати, і високій терористичній тренуваності.

Що робити якщо вас взяли в заручники:

- Якщо вас взяли в заручники, постарайтеся не виявляти „героїзму”.
- Не суперечте терористам.
- Не скаржтеся і не плачте – це драгує терористів.
- Якщо ви потрапили під постріли, негайно падайте на підлогу.

- Виконуйте накази і не суперечте .
- Якщо вас відпустили терористи, виходьте не кваплячись, але не баріться.
- Уникайте дивитися викрадачам прямо в очі.
- Не робіть різких і загрозливих рухів.
- Говоріть спокійним голосом, уникайте зухвалого, ворожого тону.
- Розташуйтеся подалі від вікон і від самих бандитів.
- Намагайтесь запам'ятати якнайбільше про викрадачів.
- Уникайте політичних дискусій.
- Звертатися до злочинців можна лише з проханням – випити води, прийняти таблетку.
- Повідомляйте своїм викрадачам про проблеми зі здоров'ям.
- Намагайтесь дотримувати вимоги особистої гігієни робіть доступні в даних умовах фізичні вправи.
- Відволікайте себе та оточуючих від поганих думок.
- Якщо є можливість, читайте усе, що виявляється під рукою.
- Намагайтесь відноситися до всього, що відбувається ніби з боку, не приймаючи ситуацію близько до серця, сподівайтесь на позитивний результат.

На відміну від простих кримінальників, тероросфера неодмінно бере собі за ціль розуміння і захист якихось ідеалів або інтересів і мовби бере на себе зобов'язання втілити їх у життя. Для формування і заяви суспільству цих ідеалів у кожної терористичної організації є група «інтелектуалів-теоретиків» - первинний ідеологічний центр, навколо якого й зорганізуються бойові терористичні формування.

Протягом останніх років ускладнилась соціально-економічна та кримінальна ситуація, що призвело до різкого зростання антисоціальних злочинів, навмисних вбивств, самогубств та самоушкоджень. Значно зросла кількість людей, що закінчують життя самогубством. Головна причина суїциду – низький соціальний захист населення, особливо одиноких людей похилого віку, багатодітних родин. Тому нині в деяких областях України створюються кабінети соціально-психологічної допомоги населенню, однак, їх кількість має бути значно більшою, а робота результативнішою.

3. Психологічна надійність людини.

У відповідь на незвичну ситуацію в організмі людини виникають мимовільні реакції. Виділяють **декілька форм напруженості**:

- інтелектуальна,
- емоційна,
- вольова,
- мотиваційна та ін.

Результатом психоемоційного напруження можуть бути такі стани організму, як збудженість, загальмованість, почуття страху, що переходить у паніку, почуття втоми, фрустрація.

Усі вищеназвані стани характеризуються порушеннями розумових процесів, емоційних і рухових реакцій.

У всіх учасників екстремальної ситуації включаються механізми психологічного захисту, що виявляються різноманітними типами реагування. Спосіб реагування частіше за все залежить

від подолання тяжких життєвих ситуацій на попередньому етапі. Як правило, у перші години і доби після катастрофи в людей, у тому числі потерпілих, виникають такі стани:

— **збудження**, що виявляється підвищеною насторогою, неспокоєм, тривогою; порушення, що виявляється в підвищеній сторожкості, тривозі, яка переростає в частини людей у страх, страхітливність, панічний стан;

— **гальмування**, що зовні виявляється в зниженні розумової і рухової активності, відчуженості, у деяких людей — у ступорі;

— **перехідні стани** — розгубленість, подив, здивування, істерія.

Вираженість і тривалість таких станів залежить від характеру особистого сприйняття екстремальної ситуації, а також ступеня підготовленості людини до надзвичайних ситуацій і типу її реагування на стрес. Паніка, як крайній стан напруженості, може охоплювати одну людину або групу людей. Вона виявляється нестримною, неконтрольованою свідомістю, прагненням уникнути небезпеки, при цьому розум, логічні дії поступаються місцем інстинктам.

Іншими, більш легкими виявленнями неадекватної поведінки можуть бути регресивна (неадекватна) ейфорія, примітивні (безглузді) дії і неупорядкована діяльність. У деяких осіб можливе виникнення таких істеричних реакцій, як сліпота, глухонімота, міркування на рівні дитячого віку, утрата чутливості, псевдопаралічі тощо.

Усі названі вище відхилення в поведінці спостерігаються в перші години екстремальної ситуації і в багатьох припиняються протягом найближчих годин, діб.

Масового характеру в осередку ураження набувають більш легкі, не завжди небезпечні для життя психоневрологічні реакції (тремтіння кінцівок, усього тіла, блідість або почервоніння окремих ділянок шкіри тощо), психосоматичні синдроми і захворювання. Оскільки всі особи, які вижили після катастрофи (аварії, стихійного лиха) мають відхилення в поведінці, а значна частина — психоемоційні розлади, вони матимуть потребу в седативних засобах і транквілізаторах.

IV Заключна частина

Контрольні запитання:

1. Види і наслідки соціально-політичних конфліктів.
2. Види тероризму.
3. Конфлікти на релігійній основі.
4. Психосоціальні наслідки впливу негативних факторів небезпек.
5. Психологічна та медична реабілітація постраждалого населення.
6. Професії підвищеного ризику.
7. Психофізіологічний вплив оточення на людину.